

BACKGROUND REPORT

PRAGUEPRAŽSKÝ
STUDENTSTUDENTSKÝ
SUMMIT

DISEC

Budoucnost jaderného odzbrojení

Autor: Michal Říha
Imprimatur: Vojtěch Bahenský
Jazyková úprava: Jakub Kopřiva, Lukáš Červinka, Andrea Lančová
Grafická úprava: Jan Hlaváček

Model OSN

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XX. ročníku Pražského studentského summitu.

© AMO 2014

Asociace pro mezinárodní otázky
Žitná 27, 110 00 Praha 1
Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: summit@amo.cz
IČ: 65 99 95 33

www.amo.cz

www.studentsummit.cz

1 Úvod

Svět bez jaderných zbraní byl jedním z prvních cílů Organizace spojených národů. Byl formulován již v roce 1945 po svržení jaderných pum na japonská města Nagasaki a Hirošima. Význam tohoto cíle podtrhuje i fakt, že komisi, která měla za cíl univerzální jaderné odzbrojení, zřídila vůbec první rezoluce Valného shromáždění OSN.¹ V průběhu následujících desetiletí se utvořily desítky více či méně formálních uskupení na občanské, vědecké, ale i politické úrovni, které volaly po zničení jaderných zbraní a snížení hrozby jaderné války. V reakci na tato hnutí a snahy světových vůdců byla přijata celá řada multilaterálních, ale i bilaterálních² smluv, které jednak omezovaly proliferaci³ jaderných zbraní, jejich užití, kvalitu i kvantitu, ale i způsoby umístování a skladování. Nejvýznamnější multilaterální smlouvou je jistě Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons, dále též NPT), která byla uzavřena v roce 1968 a vstoupila v platnost v roce 1970. Smlouva na svou dobu byla zcela zásadní, když stanovila pět⁴ držitelů jaderných zbraní a zavázala je k jejich zničení. Smlouva je dále zajímavá tím, že ostatní signatáři se zavázali o jaderné zbraně neusilovat. Zároveň je každému signatáři garantováno právo na mírový jaderný program. Smlouva je dodnes základním pilířem mezinárodní bezpečnosti, nicméně je poplatná době studené války a v dnešním multipolárním světě se začíná stávat překonanou.

2 Stávající právní základ jaderného odzbrojení, regulace a zákazu proliferace

V této kapitole je uveden přehled mezinárodních smluv, které měly vliv na vývoj jaderného odzbrojení. Smlouvy jsou uváděny v chronologickém pořadí podle roku svého vzniku⁵.

2.1 Antarktická smlouva⁶ (ATS, 1959, 1961)

Antarktický smluvní systém byl první komplex opatření, který vytvořil zónu bez jaderných zbraní. Ve svém prvním článku smlouva podmiňuje využívání Antarktidy pouze k mírovým

¹ OSN. *Rezoluce UNGA 1 (I): Establishment of a Commission to deal with the problem raised by the discovery of atomic energy*. 1946. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/032/52/IMG/NR003252.pdf?OpenElement>.

² Tzn. vícestranných i dvoustranných smluv.

³ Tzn. šíření.

⁴ Státy, které provedly jaderný test do 1. 1. 1969: USA, Spojené království, Francie, SSSR (od roku 1991 Rusko) a Čínská lidová republika. Shodou okolností zároveň všichni stálí členové UNSC.

⁵ V závorce nadpisu je vždy uvedena anglická zkratka smlouvy, rok uzavření smlouvy a rok, kdy byly splněny podmínky, aby se stala účinnou a vymahatelnou mezi smluvními stranami.

⁶ Antarctic Treaty. *Pro ČR platí jako vyhláška č. 76/1962 Sb.* Dostupné z: <http://disarmament.un.org/treaties/t/antarctic/text>.

účelům, zakazuje výstavbu vojenských nevědeckých objektů a testování zbraní. Poslední zmíněný zákaz je ještě zdůrazněn v článku V speciálním zákazem jaderných zkoušek a skladování jaderného odpadu. Smlouva má 50 smluvních stran včetně USA, Spojeného království, Francie, Ruska, ČLR a Pákistánu.

2.2 Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek⁷ (PTBT, 1963, 1963)

Závody v jaderném zbrojení, a rozšíření jaderného klubu (skupina držitelů jaderných zbraní) o Velkou Británii v roce 1952, a o Francii v roce 1960, vedly k poměrně výraznému zatížení světového ekosystému. Jaderné zkoušky, realizované západními státy nejčastěji v Tichomoří, vyvolávaly strach z následků jaderného spadu na obyvatelstvo nejen Oceánie, ale i Austrálie a Nového Zélandu. Známým se stal případ testu americké vodíkové pumy Castle Bravo v roce 1954, kdy spadem byli zasaženi japonští rybáři. V důsledku přímého ozáření jeden rybář zemřel a další byli postiženi různými zdravotními komplikacemi.^{8,9} Spojené státy následně zaplatili Japonsku 15 mil. dolarů za kontaminaci pobřeží.¹⁰

Aby se předešlo podobným incidentům, byla v roce 1963 uzavřena smlouva, která zakazovala jaderné testy v atmosférickém prostředí, pod vodou a ve vnějším vesmíru. Vedle toho smlouva zakazovala i podzemní testy v případě, kdy by hrozilo rozšíření spadu mimo území testujícího státu. Smlouva byla uzavřena mezi SSSR, USA a Spojeným královstvím a byla otevřena dalším státům k přistoupení. K dnešnímu dni má 126 signatářů¹¹ včetně těch, kteří nepodepsali NPT jako je Indie, Pákistán nebo Izrael. Naopak smlouvu stále nepřijala například Francie nebo ČLR.

⁷ Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water. *Pro ČR platí jako vyhláška č. 90/1963 Sb.* Dostupné z:

http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/Partial_Ban_Treaty.pdf.

⁸ ROWBERRY, Ariana. Castle Bravo: The Largest U.S. Nuclear Explosion. *Brookings Institution* [online]. 2014, 2014-02-27 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2014/02/27-castle-bravo-largest-us-nuclear-explosion-rowberry>.

⁹ BROWN, April L. No Promised Land: The Shared Legacy of Castle Bravo Nuclear Test. *Arms Control Association*. [online]. 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupná z: https://www.armscontrol.org/act/2013_03/No-Promised-Land-The-Shared-Legacy-of-the-Castle-Bravo-Nuclear-Test%20.

¹⁰ SCHWARTZ, Stephen I. *Atomic audit: the costs and consequences of U.S. nuclear weapons since 1940*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1998, 680 p. ISBN 08-157-7773-6. Informace dostupná z: <http://web.archive.org/web/20110719155737/http://www.brookings.edu/projects/archive/nucweapons/50.aspx>.

¹¹ UNODA. PTBT: Status of the Treaty. Dostupné z: http://disarmament.un.org/treaties/t/test_ban.

Důvodem, proč mezi signatáři není Francie, byla její prohra ve válce za nezávislost Alžírsko, čímž ztratila přístup ke svým starým testovacím prostorům a musela přesunout své jaderné pokusy do Tichomoří. To v roce 1973 vedlo Nový Zéland k podání žaloby k Mezinárodnímu soudnímu dvoru (International Court of Justice, dále jen ICJ). Soud nakonec poměrem devíti hlasů ku šesti žalobu zamítl¹² jako již bezpředmětnou. Francie totiž v roce 1974 oznámila jednostranný zákaz atmosférických testů, tzv. moratorium.¹³ Francie ale i přes protesty místních států pokračovala s podzemními testy.

2.3 Kosmická smlouva¹⁴ (1967, 1967)

Posun ve výzkumu vesmíru vedl v roce 1967 k uzavření smlouvy o výzkumu a využívání vnějšího vesmíru včetně Měsíce a dalších vesmírných objektů. Vedle toho, že smlouva se stala základem pro vesmírné právo, je důležitý zákaz umístování zbraní hromadného ničení na orbitu Země a dalších vesmírných těles. Zakázáno je rovněž provádění jakýchkoli zkoušek těchto zbraní ve vnějším vesmíru. Tato oblast byla prohlášena za společnou všemu lidstvu, volnou k vědecké činnosti každého státu a prostou jakýchkoli teritoriálních nároků. Smlouva má 102 signatářů, včetně všech států vlastnících jaderné zbraně.¹⁵ Smlouva ovšem nezakázala umístování konvenčních zbraní ve vnějším vesmíru, což se později mělo stát základem pro program Strategické obrané iniciativy prezidenta Reagana, tzv. hvězdných válek.¹⁶

Kosmickou smlouvu rozšířila **Smlouva o Měsíci (1979, 1984)**. Smlouva zakazovala další vojenské využití Měsíce např. stavbu opevnění nebo vojenské manévry. Dále byl potvrzen trvajících zákaz umístování zbraní hromadného ničení na Měsíci. Smlouvu nicméně do dnešního dne podepsalo pouze 16 států, z jaderných států jen Francie a Pákistán.¹⁷

¹² International Court of Justice. Nuclear Test Case (New Zealand v. France): Summary of the Judgment. 1974. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/?sum=317&code=nzf&p1=3&p2=3&case=59&k=6b&p3=5>.

¹³ MCKAY, Don. Nuclear Testing: New Zealand and France in the International Court of Justice. *Fordham International Law Journal* [online]. 1995, roč. 19, č. 5, s. 1857-1887 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1483&context=ilj>.

¹⁴ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. *Pro ČR platí jako vyhláška č. 40/1968 Sb.* Dostupné z: http://disarmament.un.org/treaties/t/outer_space/text.

¹⁵ UNODA. Space Treaty: Status of the Treaty. Dostupné z: http://disarmament.un.org/treaties/t/outer_space.

¹⁶ Strategic Defense Initiative (SDI). In: *The Encyclopædia Britannica* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568214/Strategic-Defense-Initiative-SDI>.

¹⁷ UNODA. Moon Treaty: Status of the Treaty. Dostupné z: <http://disarmament.un.org/treaties/t/moon>.

2.4 Smlouva o nešíření jaderných zbraní¹⁸ (NPT, 1968, 1970)

Jak je uvedeno výše, NPT je jedním ze základních kamenů mezinárodní bezpečnosti v oblasti zákazu proliferaace jaderných zbraní. Smlouva rozděluje signatáře do dvou skupin – státy vlastníci jaderné zbraně a státy je nevlastníci. Smlouva dává oběma skupinám rozdílná práva i povinnosti, a vytváří tak mezi státy nerovnost. Jaderné státy jsou ty, které provedly alespoň jeden test jaderné zbraně před 1. lednem 1969. Tyto státy nesmí předávat jaderné zbraně, nebo kontrolu nad nimi, nejadernému státu přímo ani nepřímo. Dále státy nesmí podporovat, napomáhat nebo zprostředkovávat nejadernému státu vojenskou jadernou technologii. Naopak nejaderné státy se zavazují nepřijímat takovou pomoc, neusilovat o vyvinutí, nebo jiné pořízení, takových technologií nebo o získání kontroly nad jadernými zbraněmi.

Smlouva dále zavazuje všechny signatáře uzavřít dohodu s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (International Atomic Energy Agency, dále IAEA) o poskytnutí záruk. Zárukami je zde jednak myšleno potvrzení o splnění bezpečnostních protokolů ohledně zabezpečení jaderného programu před zneužitím a dále potvrzení o neusilování státu vyvinout jaderné zbraně. Signatáři jsou zavázáni neposkytnout státu, který nemá záruky IAEA, technologie ani materiály pro jaderný program i kdyby měly být využity pouze pro civilní programy. Tento zákaz se samozřejmě (alespoň teoreticky, viz níže) vztahuje i na státy, které nejsou signatáři NPT. Smlouva zdůrazňuje právo států na mírový jaderný program, kdy nepřímo zavazuje vyspělé státy poskytovat méně rozvinutým státům technologie na nediskriminační bázi. Cílem smlouvy je svět bez jaderných zbraní, což smlouva zdůrazňuje v článku VI, kde zavazuje všechny státy – především tedy státy vlastníci jaderné zbraně – vyvíjet snahu o všeobecné jaderné odzbrojení. Právě i tento článek se stává oporou kritiků NPT, kteří v něm spatřují selhání celého smluvního systému. S výjimkou rusko-amerického vyjednávání o odzbrojení se totiž počet jaderných zbraní na světě spíše zvyšuje. Od smlouvy je také poměrně jednoduché odstoupit – stačí pouze písemné oznámení ostatním signatářům 90 dnů před odstoupením. Smlouva byla původně uzavřena na 25 let. V roce 1995 se konala revizní konference, která rozhodla o jejím prodloužení na neurčito. Smlouva má v současné době 190 smluvních stran, mezi než se započítává i KLRD.^{19, 20}

¹⁸ *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons: Notification of the entry into force* [online]. IAEA: Information Circular, INFCIRC/140, 1970 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/infcirc140.pdf>.

¹⁹ UNODA. NPT: Status of the Treaty. Dostupné z: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>.

²⁰ Otázku (ne)odstoupení KLRD od NPT rozebírá ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 245 a násl. ISBN 9788073801298. Dále také DAVENPORT. *Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy*. KIMBALL,

2.5 Smlouva o mořském dně²¹ (SACT, 1971, 1972)

Rozvoj technologií těžby v oblasti kontinentálních šelfů a absence moderní právní regulace²² vedly k obavám států, že nové postupy mohou umožnit umístění jaderných zbraní v oblasti mořského a oceánského dna. Z tohoto důvodu byla v roce 1971 uzavřena smlouva, která zakázala umístění zbraní hromadného ničení v oblasti pobřežních vod. Zónu, ve které platí uvedený zákaz, dohoda stanovila na dvanáct námořních mil od nejzazšího pobřeží státu. Smlouva má v současné době 94 smluvních stran včetně USA, Spojeného království, Ruska, Číny a Indie.²³

2.6 Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek²⁴ (CTBT, 1996, -)

Přesunutím jaderných zkoušek do podzemí po přijetí PTBT se nevyřešil problém s možnými dopady testů na životní prostředí. Vznik radioaktivních jeskyní, možná kontaminace vodních zdrojů a úniky radioaktivních plynů na povrch vedly k přijetí CTBT. Smlouva, jak je z názvu zřejmé, obsahuje úplný zákaz jaderných zkoušek. Smluvní strany se navíc zavazují k tomu, že neumožní provádění jaderných testů na svém území a nebudou v tom podporovat jakýkoli jiný stát. Samozřejmě i nadále je možné provádět jaderné zkoušky pomocí počítačových simulací, jak se dnes také převážně děje. Ty však někdy nemusí odhalit veškeré odchylky a vady způsobené „nelaboratorním“ prostředím. Zákaz tedy nepřímou znamená i postupné jaderné odzbrojení způsobené zastaráváním a postupným vyřazováním jaderného arzenálu.²⁵

Text smlouvy byl schválen na Konferenci o odzbrojení a následně přijat Valným shromážděním drtivou většinou hlasujících států v podobě rezoluce.²⁶ V současné době smlouvu podepsalo 183 států. Z jaderných států smlouvu ratifikovalo Spojené království, Francie a Rusko. Čína, USA, Izrael a Írán smlouvu pouze podepsaly, avšak neratifikovaly. Indie, KLDK a Pákistán se

Daryl. [online]. Washington DC: Arms Control Association, 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron>.

²¹ Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-Bed and the Ocean Floor and in the Subsoil Thereof. *Pro ČR platí jako vyhláška č. 62/1974 Sb.* Dostupné z: http://disarmament.un.org/treaties/t/sea_bed/text.

²² Smlouva o mořském právu byla uzavřena až roku 1982.

²³ UNODA. SACT: Status of the Treaty. Dostupné z: http://disarmament.un.org/treaties/t/sea_bed.

²⁴ Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty. *Pro ČR platí jako usnesení vlády č. 535/1996 Sb.* Dostupné z: <http://disarmament.un.org/treaties/t/ctbt/text>.

²⁵ ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 240 a násl. ISBN 9788073801298.

²⁶ OSN. A/RES/50/245: Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/50/ares50-245.htm>.

nestaly ani signatáři. Smlouva ve svém textu nicméně předpokládá ratifikaci určitým okruhem států, bez jejichž přistoupení smlouva nenabude účinnosti.²⁷

Přestože velká část jaderných států ke smlouvě nepřistoupila, neznamená to, že její obsah již není naplňován. Důvodem nepřijetí mohla být např. domácí politická situace, která neumožnila, aby exekutiva prosadila ratifikaci smlouvy parlamentem. Možným řešením tak mohou být i moratoria na jaderné zkoušky, které státy jednostranně vyhlásily. SSSR provedl poslední jaderný test v roce 1990, Spojené království v roce 1991, USA v roce 1992, Francie a Čína v roce 1996, Pákistán a Indie pak v roce 1998. Francie je jediným jaderným státem, který již v 90. letech zrušil a odstranil veškerá svá testovací zařízení.²⁸

Vedle zákazu jaderných zkoušek smlouva zřizuje také Organizaci pro úplný zákaz jaderných zkoušek (CTBTO), která má vzniknout spolu s účinností CTBT. V mezidobí od roku 1997 existuje přípravná komise CTBTO²⁹ (zkratka CTBTO PrepCom), která zajišťuje setkávání signatářů a provizorně plní cíle CTBTO. Její hlavní činností je výstavba a certifikace stanic Mezinárodního monitorovacího systému (IMS).³⁰ Tyto stanice jsou umístěny po celém světě v signatářských zemích a sledují tektonické otřesy, vývoj hladiny volné radioaktivity, infrazvukových stop a hydroakustických vln, které způsobují jaderné testy. Díky získaným datům je možné zjistit, kde jaderný test proběhl a jaké síly byla nálož. V důsledku těchto zjištění by v budoucnu měla CTBTO provádět na místě údajného výbuchu šetření, zda se skutečně jednalo o jaderný test nebo byly změny vyvolány jiným způsobem.

2.7 Konvence o zákazu jaderných zbraní (CPUNW), též Konvence o jaderných zbraních (NWC)

V roce 1997 předložila Kostarika Valnému shromáždění návrh konvence, která byla později schválena jako A/RES/58/39.³¹ Rezolucí byl návrh NWC postoupen Konferenci pro odzbrojení, která dodnes různé alternativy posuzuje. V roce 2007 předložila Kostarika Konferenci nový návrh,³² který upravoval a rozšiřoval návrh původní. Podle NWC 2007 by mělo dojít k zákazu

²⁷ Z této skupiny zatím neratifikovali: USA, ČLR, Egypt, Izrael, Irán, Indie, Pákistán a KLDK.

²⁸ OSN. *Ending Nuclear Testing*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z:

<http://www.un.org/en/events/againstnucleartestsday/history.shtml#a25>.

²⁹ CTBTO PrepCom. *Who we are*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.ctbto.org/specials/who-we-are/>.

³⁰ CTBTO PrepCom. *IMS World Map*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.ctbto.org/map/#ims>.

³¹ OSN. *A/RES/50/245: Convention on the Prohibition of the Use of Nuclear Weapons*. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/52/39&Lang=E.

³² Přípravná komise pro revizní Konferenci NPT 2010. NPT/CONF.2010/PC.I/WP.17: Model Nuclear Weapons Convention. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/327/68/PDF/N0732768.pdf?OpenElement>.

vývoje, testování, skladování, výroby, převodu a užití, nebo hrozby užití, jaderných zbraní. Oproti novější verzi původní návrh z roku 1997 počítal pouze se zákazem užití, nebo hrozbou užití, jaderných zbraní. Nově by také vedle zničení jaderných zbraní mělo dojít ke zničení jejich nosičů, jako jsou balistické rakety, střely odpalované z ponorek nebo rakety a pumy shazované z letadel. Na celý systém by měla dohlížet Agentura pro zákaz jaderných zbraní, která by v členských státech prováděla kontroly naplňování úmluvy.³³ Návrh nicméně stále nenabyl finální podoby.

3 Posudek Mezinárodního soudního dvora³⁴

Rozpad bipolárního světa vyvolal otázku dalšího osudu jaderných zbraní. V roce 1994 se Valné shromáždění obrátilo rezolucí A/RES/49/75 na Mezinárodní soudní dvůr s žádostí o posouzení legálnosti hrozby nebo užití jaderných zbraní. ICJ posoudil tuto otázku a v roce 1996 předložil Valnému shromáždění své stanovisko.

Podle tohoto stanoviska neexistuje zvyková nebo smluvní norma, která by zakazovala užití nebo hrozbu užitím jaderných zbraní. Výjimkou z tohoto pravidla by byla hrozba nebo užití síly proti politické svrchovanosti nebo územní integritě některého ze států (čl. 2 odst. 4 Charty OSN) či sebeobrana, která by byla vedena v rozporu s opatřením Rady bezpečnosti (čl. 51 Charty OSN). Soud nicméně zdůraznil, že užití jaderných zbraní by v každém případě muselo být v souladu s právem ozbrojeného konfliktu.³⁵ Nesmělo by tedy docházet k nerozlišujícím útokům,³⁶ které by směřovaly proti vojenským cílům i proti civilnímu obyvatelstvu, nebo civilní infrastruktuře, a které by nebyly proporcionální ke svému vojenskému přínosu.³⁷ V obecné rovině se tedy soud postavil proti užití jaderných zbraní v ozbrojeném konfliktu, nicméně upozornil, že z hlediska mezinárodního práva v době posouzení není jasné, zda by stav ohrožení samé existence státu neospravedlnil porušení práva ozbrojeného konfliktu. Tato výjimka z pravidla je nicméně velmi sporná, neboť byl přijat poměrem hlasů 7:7 s rozhodující vahou

³³ Proposed Nuclear Weapons Convention (NWC). In: *Nuclear Threat Initiative (NTI)* [online]. 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/proposed-nuclear-weapons-convention-nwc/>.

³⁴ International Court of Justice. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons: Advisory Opinion*. 1996. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7497.pdf>.

³⁵ Též mezinárodní humanitární právo.

³⁶ Jedná se o užití zbraně, která zasahuje celé území či nerozlišuje mezi vojáky a civilisty např. kobercové bombardování. Taková jednání jsou válečným zločinem a všechny státy světa se zavázaly ke stíhání jejich původců.

³⁷ Demonstrativním rozdílem by bylo užití jaderné hlavice proti ponorce s jadernou výzbrojí na otevřeném moři a proti pomocné ženijní jednotce odvelené na rekonvalescenci do zázemí.

hlasu předsedy soudu ve prospěch formulace. Naopak jednomyslně se soud vyjádřil k otázce existence objektivní povinnosti států jednat v dobré víře za účelem jaderného odzbrojení.³⁸

4 Bezjaderné zóny

Přestože univerzální jaderné odzbrojení je stále ještě v nedohlednu, po celém světě existují oblasti s unilaterálním nebo multilaterálním režimem zákazu vývoje, držení a umístování jaderných zbraní. Jedná se o regionální nebo subregionální úmluvy, jednostranná prohlášení států a dohody, které upravují status určitých neutrálních oblastí. Celkem existuje devět³⁹ bezjaderných zón, přičemž nejstarší je bezjaderná zóna založená Anktartickou smlouvou z roku 1961. Dalšími dvěma smlouvami jsou Smlouva o mořském dně a Kosmická smlouva. Bezjaderné zóny zahrnující státy jsou pozdější, kdy nejstarší z nich je latinsko-americká založená smlouvou z Tlatelolco z roku 1969. U této bezjaderné zóny nicméně stále není vyřešena otázka Falkland, kdy Spojené království nadále není jejím signatářem. Na druhou stranu smlouva z Tlatelolco zahrnuje i oblast přiléhajícího moře a tedy nejen pevninu, jak je tomu v mnoha jiných případech.

Dalšími bezjadernými zónami je jihopacifická zóna z roku 1986, jihovýchodoasijská (země ASEAN) z roku 1997, středoasijská a panafrická z roku 2009. V roce 2000 se také Mongolsko prohlásilo jednotátní bezjadernou oblastí a jeho status byl potvrzen rezolucí Valného shromáždění.⁴⁰ Nadále jsou vyvíjeny velké snahy o bezjadernou zónu především na Blízkém Východě a v severovýchodní Asii.

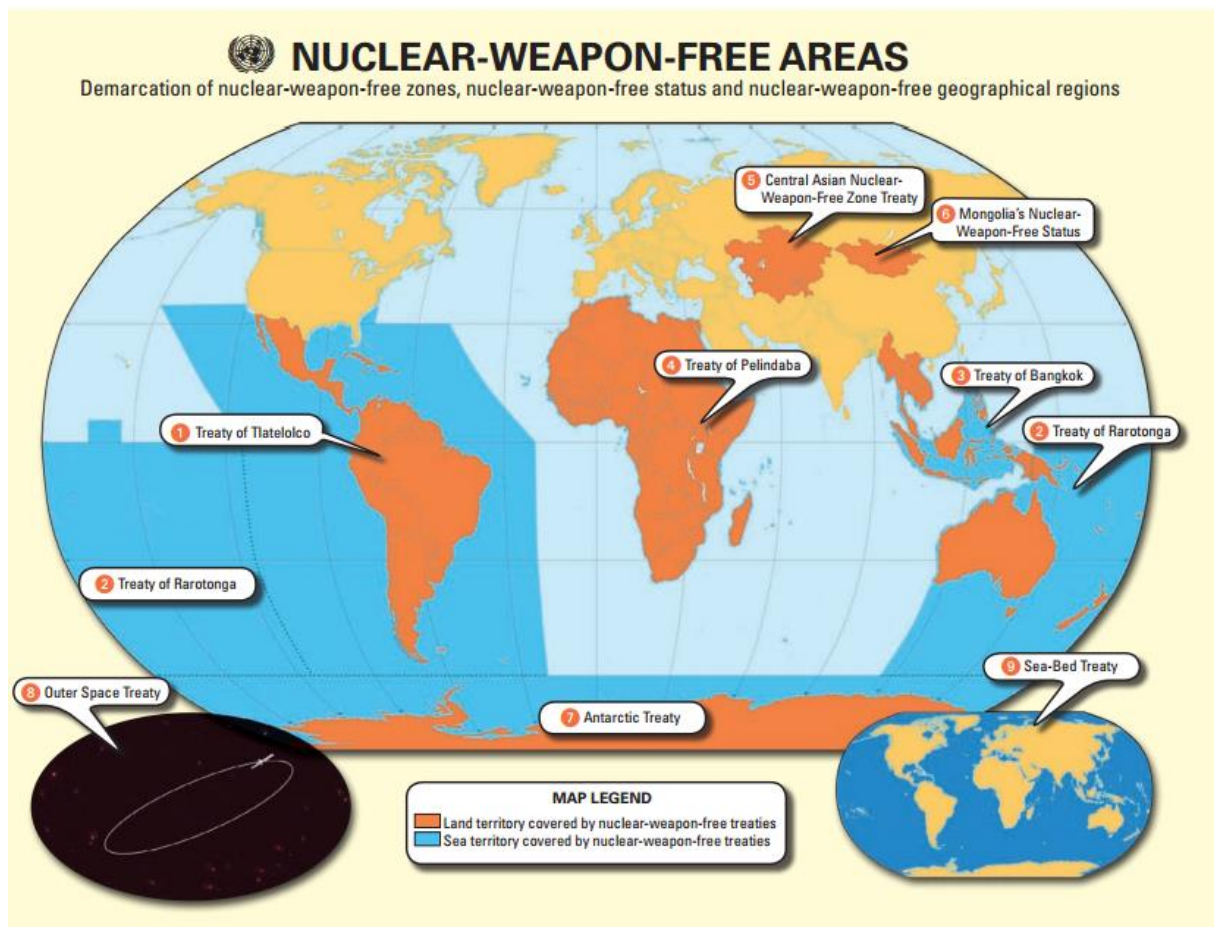
³⁸ ONDŘEJ, Jan a Veronika BÍLKOVÁ. *Mezinárodní humanitární právo*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 256-259. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074001857.

³⁹ UNODA. Nuclear-Weapons-Free Zones. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NWFZ.shtml>.

⁴⁰ OSN. *A/RES/55/33/S: Mongolia's International Security and Nuclear-Weapon-Free Status*. Dostupné z: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/55/33.

Obrázek 1: Bezjaderné zóny

Zdroj: UNODA. *Nuclear-Weapons-Free Areas*. Dostupné z:

<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NWFZ-postcard-2010.pdf>.

5 Kritika stávajícího modelu

Současný systém regulace a redukce zbrojení čelí celé řadě výzev. I přes vytvoření rozsáhlého systému kontroly, který je často podporován i sankčními mechanismy Rady bezpečnosti, se nepodařilo zabránit proliferační jaderných zbraní. Vedle jaderné pětky se podařilo jaderné vojenské technologie obstarat Indii, Pákistánu, KLDR, Jihoafrické republice a Izraeli. Z těchto států svůj jaderný program zrušila a dekonstruovala pouze Jihoafrická republika. V minulosti mělo jaderný program ještě více států. Patřili mezi ně Irák, Libye, Taiwan,⁴¹ Jižní Korea, Sýrie, Švédsko, Španělsko, Argentina a Brazílie. Většina těchto států od jaderného programu upustila již v 60. letech, nicméně irácký program byl ukončen až vojenskou intervencí v 90. letech a Libye svůj program ukončila ještě o desetiletí později. Dalšími vlastníky jaderných zbraní byly

⁴¹ KYMBALL, Daril a Tom COLLINA. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. [online]. Arms Control Association, 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>.

bývalé státy SSSR jako je Bělorusko, Ukrajina a Kazachstán. Všechny se nicméně jaderných zbraní vzdaly a přistoupily k NPT jako nejaderné státy.

Vedle neefektivity je dalším problémem časté obcházení mechanismů na základě politických cílů. Příkladem může být indický zisk záruk IAEA pro civilní jaderný program i přes to, že Indie není signatářem NPT, a nemá tedy záruky pro vojenský program, což je podmínka pro obchodování se štěpnými materiály a technologiemi stanovená revizní konferencí NPT v roce 1995. Arms Control Association ve svém dopise⁴² adresovaném německé vládě, jako členovi Skupiny jaderných dodavatelů, zdůraznila možný dopad na produkci jaderných zbraní v podobě uvolnění omezených národních zdrojů indického uranu pro vojenský program. Existence takových individuálních výjimek podle Číny znamená zpochybnění celého univerzálního neproliferačního systému.⁴³

Dalším problémem je sdílení jaderných zbraní mezi Spojenými státy a některými členy NATO. Jedná se o systém, kdy zbraně jsou sice stále ve vlastnictví USA, nicméně trvale jsou udržovány na zahraničních základnách a v případě nasazení by je obsluhovali vojáci hostitelského státu. Tito vojáci samozřejmě musejí mít výcvik a znalosti nutné k obsluze a údržbě takových zbraní. Původním záměrem bylo americké spojence odradit od zahajování vlastních jaderných programů poskytnutím jaderných zbraní pro vlastní obranu. V dnešní době Spojené státy nadále sdílí svůj jaderný arzenál s Belgií, Nizozemskem, Německem, Itálií a Tureckem.⁴⁴ Kritice je tento režim podroben především pro rozpor s článkem I. NPT (zákaz sdílení a zprostředkovávání jaderných zbraní). USA nicméně argumentují, že ke skutečnému poskytnutí zbraní by došlo až při jaderném válečném konfliktu, který by znamenal selhání systému NPT a jeho další zneplatnění.^{45,46}

⁴² *Otevřený dopis německému ministrovi Frank-Walterovi Steinmeierovi: Decision Time on the Indian Nuclear Deal: Help Avert a Nonproliferation Disaster.* Arms Control Association, 2008. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/system/files/NSGLetterGermanyAug15.pdf>.

⁴³ BAGCHI, Indrani. India sees red as China voices n-deal concerns. In: *The Times of India* [online]. 2008-08-02 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-sees-red-as-China-voices-n-deal-concerns/articleshow/3433914.cms?referral=PM>.

⁴⁴ KRISTENSEN, Hans M. U.S. Nuclear Weapons in Europe: A Review of Post-Cold War Policy, Force Levels, and War Planning. *Natural Resources Defense Council* [online]. 2005, s. 1-102 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf>.

⁴⁵ DONNELLY, Brian. The Nuclear Weapons Non-Proliferation Articles I, II and VI of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. In: *OPANAL* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.opanal.org/Articles/cancun/can-Donnelly.htm>.

⁴⁶ NASSAUER, Otfried. Nuclear Sharing In NATO: Is it Legal?. *Science for Democratic Action* [online]. 2001, roč. 9, č. 3, s. 1-6 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://ieer.org/wp/wp-content/uploads/2012/02/9-3.pdf>.

Vedle těchto důvodů jsou jaderné státy kritizovány pro svou povýšenost, neboť zatímco nejaderné státy závazky nepořizovat jaderné zbraně dodržují, jaderné státy své arzenály snižují jen velmi neochotně. A i v takových případech dochází spíše ke snižování stavu zbraní z důvodů ekonomických a technologických, nežli z důvodů plnění závazků plynoucích z článku VI. NPT. Zbraně jsou tak vyřazovány a ve snížené míře nahrazovány novými. Jediné státy, které tak kvantitativně snižují své arzenály, jsou Spojené státy a Rusko.⁴⁷ V případě Číny, Pákistánu a Indie lze dokonce mluvit o navyšování jaderného arzenálu.⁴⁸

Tabulka 1: Přehled jaderného arzenálu k únoru 2014

Země	První jaderný test	Aktivní hlavice	Celkový počet hlavic
USA	1945	5380	7300
Ruská federace	1949	6400	8000
Spojené království	1952	65	225
Francie	1960	10	300
Čínská lidová republika	1964	250	250
Indie	1974	90-110	90-110
Pákistán	1998	90-120	90-120
Izrael	?	80	80
KLDR	2006	6-8	6-8

Zdroj: Nuclear forces. In: *Stockholm International Peace Research Institute* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces/nuclear_forces_development_default.

⁴⁷ Nuclear forces reduced while modernizations continue, says SIPRI. In: *Stockholm International Peace Research Institute* [online]. 2014-06-16 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sipri.org/media/pressreleases/2014/nuclear_May_2014.

⁴⁸ Nuclear forces. In: *Stockholm International Peace Research Institute* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces/nuclear_forces_development_default.

6 Závěr

Vytvoření světa bez jaderných zbraní byl cíl vytyčený již v počátcích OSN. Ale ani po 69 letech od svržení jaderných pum na japonská města se tohoto cíle nedosáhlo. Multilaterální jednání o mezinárodním odzbrojení se zastavilo spolu se studenou válkou, a přestože více než polovina států leží v oblastech bez jaderných zbraní, potenciální jaderný konflikt by svými následky zasáhl do života celého lidstva. Nesmíme zapomínat ani na riziko, že se takových zbraní zmocní nestátní aktéři z důvodu dočasné politické nestability nebo živelné události.⁴⁹ Vedle možnosti přímého získání jaderných zbraní vždy existuje i riziko, že se teroristická organizace může dostat k jaderným materiálům přes státy, které tento materiál používají k mírovým účelům, ale nejsou schopny svým jaderným programům garantovat dostatečnou bezpečnost. Příkladem může být Demokratická republika Kongo, z jejíž dolů vzešel uran pro americké jaderné pumy v roce 1945, ale která je dnes vysoce nestabilní zemí. Ještě jednodušší může být získání vyhořelého paliva a jeho užití pro výrobu tzv. špinavé bomby, tj. zbraně, která sice nefunguje na principu štěpné reakce jako jaderné zbraně, avšak přesto je schopna při svém výbuchu zasáhnout poměrně velkou oblast radioktivním zářením.

Vyřešení budoucnosti jaderných zbraní leží z velké části na Valném shromáždění, které v minulosti bylo nejvíce iniciativní v této oblasti. Možností je samozřejmě oproštění se od myšlenky úplného odzbrojení a pokračovat jen v jeho regulaci.

Otázky pro přípravu:

- Které uvedené smlouvy váš stát podepsal/ratifikoval a proč?
- Jaký je názor vašeho státu na jaderné zbraně?
- Disponoval někdy váš stát vojenským jaderným programem nebo měl přístup k jaderným zbraním?
- Preferuje váš stát jaderné odzbrojení nebo jaderné zbraně stále zahrnuje do své obranné politiky?
- Je váš stát pod jaderným deštníkem vlastníka jaderných zbraní?
- Jaké návrhy předložil váš stát na periodické hodnotící konferenci NPT 2010?

⁴⁹ Zde můžeme vzpomenout pákistánské záplavy v roce 2010 nebo boje s Al-Kajdou a Talibanem v letech 2008-2011.

Doporučené zdroje pro přípravu:

Přehledný průvodce problémem jaderného odzbrojování:

<http://tutorials.nti.org/>

Stránky Přípravné komise Organizace pro úplný zákaz jaderných zkušek:

<http://www.ctbto.org/>

Stránku Úřadu OSN pro odzbrojovací záležitosti (UNODA) k jaderným zbraním:

<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/>

Stránky Přípravné komise Revizní konference NPT 2015:

<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT2015/PrepCom2014/>

Stránky Mezinárodní agentury pro atomovou energii k NPT:

<http://www.iaea.org/newscenter/focus/npt/index.shtml>

Kritický článek varující před jaderným odzbrojením USA:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/09/03/think_again_american_nuclear_disarmament

Případová studie srovnávající vhodnost jaderné spolupráce s Indií a ČLR ve světle nedodržování NPT (článek se stáhne v .pdf):

<http://bit.ly/1nFxR9X>

Použité zdroje:

BAGCHI, Indrani. India sees red as China voices n-deal concerns. In: *The Times of India* [online]. 2008-08-02 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-sees-red-as-China-voices-n-deal-concerns/articleshow/3433914.cms?referral=PM>.

BROWN, April L. No Promised Land: The Shared Legacy of Castle Bravo Nuclear Test. *Arms Control Association*. [online]. 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: https://www.armscontrol.org/act/2013_03/No-Promised-Land-The-Shared-Legacy-of-the-Castle-Bravo-Nuclear-Test%20.

SCHWARTZ, Stephen I. *Atomic audit: the costs and consequences of U.S. nuclear weapons since 1940*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1998, 680 p. ISBN 08-157-7773-6.

DAVENPORT. Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy. KIMBALL, Daryl. [online]. Washington DC: Arms Control Association, 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron>.

DONELLY, Brian. The Nuclear Weapons Non-Proliferation Articles I, II and VI of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. In: *OPANAL* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.opanal.org/Articles/cancun/can-Donnelly.htm>.

KRISTENSEN, Hans M. U.S. Nuclear Weapons in Europe: A Review of Post-Cold War Policy, Force Levels, and War Planning. *Natural Resources Defense Council* [online]. 2005, s. 1-102 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf>.

KYMBALL, Daril a Tom COLLINA. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. [online]. Arms Control Association, 2014 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>.

MCKAY, Don. Nuclear Testing: New Zealand and France in the International Court of Justice. *Fordham International Law Journal* [online]. 1995, roč. 19, č. 5, s. 1857-1887 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1483&context=ilj>.

NASSAUER, Otfried. Nuclear Sharing In NATO: Is it Legal?. *Science for Democratic Action* [online]. 2001, roč. 9, č. 3, s. 1-6 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://ieer.org/wp/wp-content/uploads/2012/02/9-3.pdf>.

ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení, prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801298.

ONDŘEJ, Jan a Veronika BÍLKOVÁ. *Mezinárodní humanitární právo*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 256-259. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074001857.

ROWBERRY, Ariana. Castle Bravo: The Largest U.S. Nuclear Explosion. In: *Brookings Institution* [online]. 2014, 2014-02-27 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2014/02/27-castle-bravo-largest-us-nuclear-explosion-rowberry>.

SCHWARTZ, Stephen I. *Atomic audit: the costs and consequences of U.S. nuclear weapons since 1940*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1998, 680 p. ISBN 08-157-7773-6.

Nuclear forces reduced while modernizations continue, says SIPRI. In: *Stockholm International Peace Research Institute* [online]. 2014-06-16 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sipri.org/media/pressreleases/2014/nuclear_May_2014.

Nuclear forces. In: *Stockholm International Peace Research Institute* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces/nuclear_forces_development_default.

Otevřený dopis německému ministrovi Frank-Walterovi Steinmeierovi: Decision Time on the Indian Nuclear Deal: Help Avert a Nonproliferation Disaster. Arms Control Association, 2008. Dostupné z: <http://www.armscontrol.org/system/files/NSGLetterGermanyAug15.pdf>.

UNODA. *Nuclear-Weapons-Free Areas*. Dostupné z: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NWFZ-postcard-2010.pdf>.

UNODA. Nuclear-Weapons-Free Zones. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NWFZ.shtml>.

OSN. *Ending Nuclear Testing*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/events/againstnucleartestsday/history.shtml#a25>.

CTBO PrepCom. *Who we are*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.ctbto.org/specials/who-we-are/>.

CTBO PrepCom. *IMS World Map*. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.ctbto.org/map/#ims>.

Strategic Defense Initiative (SDI. In: *The Encyclopædia Britannica* [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568214/Strategic-Defense-Initiative-SDI>.

Texty a statusy smluv, není-li uvedeno jinak, byly převzaty z Databáze odzbrojovacích smluv vedené Úřadem OSN pro odzbrojení (UNODA). Jsou dostupné na adrese: <http://disarmament.un.org/treaties/>.

Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora (ICJ) byly převzaty ze stránek: <http://www.icj-cij.org/>.

Rezoluce Valného shromáždění OSN jsou dostupné na adrese: <http://www.un.org/documents/resga.htm>.

Top partneři

Generální partner
Modelu OSN

Hlavní partner
Modelu OSN

Hlavní partner Modelu NATO

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Model NATO is co-sponsored by
the North Atlantic Treaty Organization

Hlavní partner Modelu EU

Partner konference

Univerzitní
partner

Partner zahájení

Partner jednání

Partneři Modelů

Mediální partneři

Hlavní mediální partner

Hlavní mediální partner

Partner Chronicle

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Pražský studentský summit
projekt Asociace pro mezinárodní otázky